

Михајло Пантић

ВЕЛИКА МОЧВАРА СА ДВА СРЦА

по Хемингвеју

Воз је успоравао.

— Време је — рече Данило и устаде са седишта. Крај њега је, уз прозор, дремала нека жена, руком је све време заклањала велики нос. Да није било тог носа ништа на њој не би привлачило пажњу, Михајло би помислио да јој је лице, сасвим амимично, скинуто са неког фоторобота. Док је из мреже за пртљак скидао ранац и штапове за риболов, у купе је ушао кондуктер, изговорио име станице и одмах се окренуо. Кондуктер је имао кратко ошишан, овалан потиљак, толико савршено округлао да је Михајло пожелео да га звекне по тинтари. Данило климну главом, као да проверава да ли су спремни, отвори врата и запути се ходником вагона. Идући за њим, Михајло га је посматрао. Данило Н. био је бодар старац, кадар да потрчи, ако треба, помало оштрих, срезаних покрета, брз на језику а тежак у ћутању. И мада је имао дупло више година од Михајла, Михајло се осећао старијим и, ако ћемо право, био је старији, јер је Данило припадао оној врсти људи који целог живота, до самог његовог краја, одбијају да одрасту.

Уз шкрипу точкова композиција се заустави. Прво што је Михајло видео док је силазио на шљунак, био је месец, велики јутарњи месец, у заласку иза брда. Праскозорје је било ведро и мразно, као од стакла, дах се претварао у пару. Њих двојица били су једини путници који су сишли на тој малој станици. У децембру, по сувомразници, више нико не иде у риболов, осим оних који морају, а њихово морање није било при-

сила већ страст која се не може обуздати. Није било ветра и то их орасположи; можда дани ишчекивања и грозничавих припрема који су претходили путовању неће бити узаулудни.

Уђоше у станичну чекаоницу, да распореде и притегну пртљаг. До мртваје и њихове колибе било је око пет километра, мало у доласку, кад жеља за ловом расте, предуго у повратку, кад умор и омама овладају телом. Дремљиви стари отправник возова који је становао на спрату железничке постаје позва их на окрепу, познавали су се годинама.

— Оставите ствари у чекаоници, слободно, путници за брзи пристижу тек око десет, а до тада сте ви, благо мени, већ на своме месту и ако бог да, понешто и за чорбу имате.

— Да, да — рече Данило, тек да нешто каже, он није волео да прича о ономе што предстоји, нити да најављује рибу, чувао се урока, попут већине рибара. — Него, стари мој — настави он — реци ти нама чује ли се штогод, ради ли штука.

— Богами слабо, стегао мраз, још два оваква јутра и ето леда, па ретко ко излази.

Михајло је пио чај и гледао у стару, зажарену пећ на угаљ. *Осећао је да је све оставио за собом, пошребу да размишља, пошребу да ишче и све остале пошребе. Све је остало иза њега.* Мислио је само на велику штуку, коју је пре месец дана успео да после дуге борбе некако довуче до чамца, откачила се последњим трзајем, у часу када се спремао да јој испод раширених, крвавоцрвених шкрга забије куку. Знао је да га та штука и даље чека, тамо, у најгушћем кршу потонулог грања и пањева у дубокој јами под самом обалом.

— Нисмо дошли да славимо, него да радимо — рече Данило и устаде. Отправник, жељан приче у осами, нарочито од када му је преклани умрла жена, задржавао их је да не иду по тако хладном времену, макар док добро не одјутри, али њих двојицу ништа није могло зауставити. У приземљу дохватише тешке ранчеве у којима се налазило све потребно за тродневни риболов — храна, посуђе, ћебад, резервна одећа и обућа — поздравише се са старим, не одбивши, да га не увреде, кесу са понуђеним месом од недавног свињокоља и лагано, свиклим коракком, кренуше уз пругу, према великом риту.

Хладноћа није попуштала, али то им у ходу није сметало, напротив, причињавало им је задовољство да пуним плућима удишу рески ваздух, густ као вода, и без мириса. Дан је полако освајао. После неког времена скренули су лево од пруге и зашли у усек велике шуме. Блатњави пут био је залеђен, под њиховим ногама повремено би крцнула танка ледена кора. У шуми је било мрачно, оголеле крошње високих стабала уздизале су се, непомичне, као споменици. Негде се огласила лисица, појачавајући тишину. Прешли су више од пола пута а да нису проговорили ни једну једину реч, пријатељ ти је онај са којим добро ћутиш. Затим су избили на чистину, на чијем супротном крају су, међу трском, у сивој југарњој светлости, блескали окрајци велике мочваре. Били су сами, њих двојица, у тој мочвари, сами готово као у свемиру, два сата хода унаоколо није било других људи. Још неколико стотина метара, зараслом стазом уз воду, и најзад стигоше до колибе. Налазила се на

узвишењу обраслом ниским шибљем и прастарим, квргавим врбама. И за највећег пролећног водостаја колиба је остајала на сувом, Данило му је причао како је, једном давно, када је за једну ноћ полудела вода, остао заробљен неколико дана на острвцу са колибом, он сам у колиби, а крдо дивљих свиња и нешто ситних звери око њега, у потпуном миру и трпељивом заједништву, као на потопној барци.

Колиба је била тачно онаква какву су је пре месец дана оставили. Михајлу је тај месец дана који је тамо, у граду, протицао и споро и сумануто, сада личио на једну лоше проспавану, кошмарну ноћ. Боже, помислио је, колико сам речи потрошио узалуд, а речи су ненадокнадиве. Колиба је била солидно грађена, од јаких греда и од *бондрука*, набијене земље, са тршчаним кровом који је с времена на време требало поправљати, Данило ју је купио пре много година од Нинка Никача, свог старијег пријатеља. Никач је Данила, после развода, лечио од депресије, учећи га риболову. У колиби је било топло и ушушкано, увек су је остављали чисту да би је такву при повратку и затекли; одмах су распалили ватру у шлеханој пећи, распаковали ранчеве, разврстали храну и распрострли ћебад по креветима на којима су и узглавља и лежајеви били направљени од цакова напуњених сушеном травом.

— Да поједемо нешто да брзину, па да проверимо чамац. Ако је све у реду, могли бисмо на воду, дан ће бити хладан, али без ветра, за ноћ писам сигуран — рекао је Данило.

Тигањ на пећи већ је био ужарен. Михајло је из папирне кесе коју им је тог јутра дао отправник станице извадио два велика парчета свињског врата, прошарана масноћом, великим ножем их попречно нарезао, комадићем сланине премазао тигањ да не загори, и потом у њега бацио месо. Зацврчало је, ширећи пријатан мирис. Окренуо га је неколико пута и пре него што је било готово разбио по њему два јајета.

— После овога, човек може само да спава — говорио је Данило у пола залагаја — спремио си превише, ухватиће нас дремеж — али није прекидао да једе.

— Само ти, стари, једи — одговорио му је Михајло — у шта си ти толике године наслагао, вода и хладноћа извуку снагу много брже него што ти мислиш.

— Знам, знам — настављао је Данило — али ми се жури, не могу ишчекати.

— Па, онда, хоћемо ли полако?

— Само да чамац буде у реду.

— Биће, не бој се.

И заиста, био је у реду. Добро су учинили што су га прошли пут извукли из воде, јер измрзнут чамац пропада два пута брже него онај на сувом. Скинули су са њега навиљке трске и полутруло шагорско крило које је колико-толико штитило дрво од влаге и Михајло га је, сам, преко мразом опаљене, полегле траве одгурао до воде. Вратили су се у колибу, припремили штапове, ситан прибор, мередов, куку и канту за мамце, у торбе ставили нешто хране, добро се натронтали, назули преко вунених чарапа гумене чизме, сложено хукнули, затворили врата, по

једном за срећу потегли из чутуре, сели у чамац и извезли се на воду. Била је мирна као огледало. На површини више није било барског биља, пало је на дно, од мраза.

— Па, на које ћемо место? — питао је Михајло.

— Бистро је, морамо на дубоку воду — рекао је Данило.

— У пањеве или на извор?

— Богами, не знам. Сада риба сигурно лежи, али враг ће га знати где. Него, рачунам, ако је хладно, онда мора да је негде око извора.

— И мени се чини.

Извор је било име за место где је у мочвари избијала, на дубини од неколико метара, топла вода, тако да се тај затон ни за време највећих мразева није ледио. У њему се, током зиме, у кртог купила риба, ситна и крупна, риба од сваке врсте, али није увек хтела да ради, јер је риба у кртогу у некој врсти обамрлости. За ситном рибом увек је ишла крупна грабљивица, у мочвари је било сомова и штуча, сом преко зиме спава, али штуча не. У зимским месецима њих двојица ловили су искључиво штучу, а за нешто топлијих дана и белу рибу, углавном крупну бордку, какве нема преко лета, и деверику, која се од свих белих риба прва покрене, чим мало отопли.

Михајло је веслао. Данило је отврђим прстима везивао трокраке за главну струну. Он никада, у лову на штуче, није користио челичну жицу, рибари су је звали *сајла*, јер је кроз дуге године лова научио да штуча радије узима мамац на меком предвезу, прободена рибича лакше се креће кроз воду и тако боље привлачи грабљивицу. Због тога је Данило често губио крупне штуче које би му једноставно прегризле струну, али се због тога није нарочито узбуђивао. Говорио је да је боље да има седам напада на мамац и да ухвати три-четири рибе, него да има један напад и само једну рибу. Михајло је то научио од њега, и сам је тако ловио. Мислио је о томе како човек постане прави риболовац тек када научи да прежали рибу која се сама откачила са удице, шансе у риболову треба да су подједнаке, ако се риба ослободила, значи да је то и заслужила, *њено је да буде риба, а наше је да ловимо рибу*. Па ипак, и даље се сећао велике штуче и оног осећаја, мешавине немоћи, празнине, беса и разочарања који је наступио тренутак пошто му је риба прекинула струну. Веслао је полако, поцрнело весло бешумно је урањало у воду. Више није било птица, долазила је дуга зима, и небо изнад њих било је некако пусто и шупље, са ту и тамо исцпаном танком скрамом облака. Данило је завршио намештање прибора, задовољно је отхукнуо и запалио цигарету.

— Да, биће дуга зима — гласно је потврдио оно на шта је Михајло само помислио, у чамцу су научили да безгласно разговарају. — Осећам то по колену, за два-три дана ето снега, и за ову сезону је готово. Него, да станемо тамо уз обалу, да ухватимо неку црвенперку, она је најбоља за штучу.

— Најбоља, убедљиво, само не знам да ли је већ у трави или се још креће за храном.

— Да пробамо.

— Да пробамо, ништа нас не кошта.

Полако су пришли чамцем до велике, потопљене тополе, гране оголеле крошње су на неколико места штрчале из воде. Око њих било је нешто тамнозелене, готово црне траве, гране су спречавале да трава не сладне до самог дна. Један крај чамца навезли су на полеглу трску у плићаку, расклопили лагане штапове са малим пловцима и ситним удицама, и почели да осматрају терен. Михајло је из торбе извадио кутију са црвима, намамчио удице, затим наквасио шаку кукурузне прекрупне и разбацао је околу, по води. Минут или два ништа се није догодило, онда се уз траву вода једва приметно усталасала. Бачена прекрупа привукла је јато црвенперки. Михајло је волео лов ситне рибе, већ при првом забачају пловак је затиграо и потом укусо отишао под воду. Повукао је лагано, да не повреди рибу, и да што дуже остане жива. На удици се застребрила лепа црвенперка, крупна као отворен длан. Михајло је откочи и спусти у посуду са водом: ако би удица запела у ждрелу риба би већ при њеном вађењу угинула, ако би пробила само горњу или доњу усну остајала би у посуди са водом жива по цео дан. И Данило је ухватио крупну црвенперку али је одмах вратио на траг, он је увек враћао прву ухваћену рибу, за срећу. Добро им је кренуло, знали су да најпре на удици са црвима налазе најкрупније црвенперке из јата, потом се повлаче и на ред долазе оне ситније, добре за штучији мамац. Тако је, управо, било. За мање од пола сата наловили су тридесетак осредњих црвенперки, Михајло их је, веслајући према извору, посматрао како живахно пливају у посуди ...

Прошло је подне. Дуже од сата седели су у чамцу, укотвљени на неколико метара од извора, и гледали у пловке који су шлагали понад трокука намамчених црвенперкама. Глувило и тишина. Повремено би Данило запалио цигарету, и кресање шибице био би једни звук који се могао чути. Михајло је мислио о томе како да јој каже да су стигли до краја, данима се припремао за тај разговор, али није знао ни како да га почне, ни како да га настави, тек тако, изненада, и без било каквих наговештаја, није постојао ниједан видљив разлог за ту одлуку. Онда је одлутао, смиривала га је околна непомичност природе, непомичност је равнодушност света према нечијем постојању, дуго му је требало да се на њу навикне и да, на неки начин, почне у њој да ужива, да је припитомљава и усваја, као нешто што му припада неупитно и по неком вишем праву. Онда је крајем ока, у ствари, прво интуитивно, па тек потом погледом, осетио да та непомичност више није савршена. Данилов крајњи пловак се померио, само једном је поскочио, као да је изненађен, за тренутак се смирио и онда нагло нестао под воденом површином. Данило ништа није приметио, гледао је негде на другу страну, или је дремао, од дугог чекања риболовац понекад потоне у стање налик полусну, у којем се свет некако смири, постане интензиван, прозиран, готово опишљив и усагласи се са самим собом.

- Десно, Данило — рекао је Михајло, врло прибрано.
- А — старац се пренуо. — Ах, видим, видим.
- Само полако, тек је узела.

— Полако, полако, него шта. Увек избројим до десет.

Узбуђење је нагло порасло. Данило је узео штап у десну руку, пловак се изгубио у дубини, струна се лагано затезала, риба је гутала шлен и, обневидела, удаљавала се од чамца, према средини језера. Данило је удахнуо ваздух и у часу када се струна сасвим затегла одлучним, кратким покретом тргао штап. У тренутку, застао је свет.

— Ту је — рекао је Данило, и почео да привлачи струну.

— Добра?

— Онако, средња.

— Свеједно, само полако.

— Полако, него шта.

Рутински, јер је то радио безброј пута, држећи цигарету у углу усана, Данило је замарао рибу. Опирала се снажно, често мењајући правац кретања, у једном часу струна се опустила јер је риба кренула према чамцу и изгледало је као да се откачила, али се мало потом врх штапа опет савио. Први пут се на површини риба појавила на кратко. Мутно је, на трен, засјао њен бок и она је поново сунула у дубину. Када је Данило поново зауставио њен бег и вратио је према себи, предала се. Лежала је уз сам чамац, отварајући шкрге. Имала је зелена леђа. Михајло је куком вешто дохватио испод шкрга и убацио је у чамац. Само се једном одбацила снажним, вретенастим телом од дрвеног дна и потом се смирила. Била је дуга око седамдесетак сантиметара, мрких пераја и са лепим црвеним пегама уздуж бочних линија, деловала је самоуверено, као и сваки злочинац.

— Е, па, Данило, ти ниси цабе долазио.

— Није лоше, за почетак. Око три кила.

— Ја мислим, две и седамсто.

— Тако, ту негде.

— Богами, стари нас није урекао. Биће чорбе.

— Још један сат, па да се полако враћамо.

— И ја кажем.

— Сада су дани најкраћи. Ни не пробудим се, а већ поново мерим кревет.

— Имаш две могућности. Да се убијеш или да одеш у риболов.

— Та ти је добра.

— И ми, јасно, правац риболов.

— Да нас бог види.

Михајло је, пазећи да не посече прсте, кроз штукине шкрге провукао коноп, везао чвор и спустио је у воду. Неко време лежала је окренута на леђа, потом је повратила снагу и запливала, као пас о ланцу. У даљини су облаци мењали боју, наредни сат шловци су мировали, све док их није усталасао први предвечењи поветарац, свеж као нож. Данило и Михајло су се погледали, намакли капуљаче, и почели да склапају штапове. Већ је добро дувало.

— Шта хоће ови облаци?

— Још мало па ћемо видети шта хоће.

Спремили су се, сада већ журно, убацили штуку натраг у чамац, Михајло је на брзину променио воду црвенперкама, да што је могуће ду-

же остану живе. Ко зна какав ће сутра бити дан и хоће ли моћи да нахватају нове. На срећу, према колиби су ишли низ ветар, и стигли су, јер су се обојица прихватили весала, три пута брже него у доласку. Па и то је било у последњи час. Када је чамац клизнуо по триви ниске обале под њихове колибе, таласи су већ добили бели обруб. Мада је ноћ још била далеко, дан је прешао у сумрак. Минуле су и прве ледене кишне капи. Узели су из чамца све ствари којима је вода могла да нашкоди и похитали према топлој склоништу. Онда се, у пола корака, Михајло вратио и из посуде пробрао неколико највећих црвенперки. Киша се претварала у мокар, лепљив снег.

— Ето, шта ти је касни јесењи дан. Лула дувана, говорио је мој Нинко. А што си краће на води, жеља је већа.

— Ко би рекао, из оне тишине у овакав кијамет — рекао је Михајло док се распремао.

— Велим ти ја, моје колена није омапуло тридесет година. Идем клај-клај, али ми зато не треба барометар.

— Шта да се ради, тако је како је.

Данило је упалио гасну лампу, полумрак собе постао је нешто блеђи. Изули су чизме и скинули кабанице. Михајло је заложиио ватру, плехана пећ брзо се зајапурила. Из ладнице на столу од грубих дасака извукао је нож, обрисао га о панталоне, сео, привукао шерпу, усую у њу два прста воде и почео да реди рибу. Како у тим годинама може да каже да жели дете, живе већ толико дуго заједно, и никада нису причали о деци, мислио је док је клао штуку. Откинуо јој је главу, осетио је да предсмртни удар прожима рибље тело, потом забио општрицу ножа у анални отвор и распорио је до испод врата. Извадио је утробу, била је то женка, издвојио икру и цигерицу, остругао крљушт и слуз, опрао и обрисао крпом дуго, пагло стањено штукино трушло и исекао га на крупне комаде. Затим је очистио црвенперке, њихове откинуте главе дасале су, рефлексно, у чанку са водом. Данило је унео нов парамак дрва.

— Богами, озбиљно пада. Ако овако настави сутра нећемо моћи ни нос да промолимо.

— Барем ћемо се насавати.

— И напричати.

— Јакако.

Михајло је ситно исекао лук, промешао га у лонцу док није добио загаситосмећу боју, готово као пржен шећер, улио воду, умешао шаку сушеног поврћа, кашику соли и пустио да избије кључ. Затим је додао комаде рибе, на крају и мало истуцане љуте паприке, ни он ни Данило нису волели јако зачињену чорбу. Пријатан мирис јела испунио је њихове ноздрве.

— Нинко је био мајстор, али теби свака част — рекао је Данило када је у тањир из узаврелог лонца који је Михајло ставио на сто, усую прву кашику чорбе и први комад рибе. Ко ли те само научи?

— А ко је могао да ме научи? Нико, гледао сам. Прво јело поквариш, после тога свако ново буде све боље.

— Право кажеш. И да нисам гладан ова би била одлична.

— Зна се, најмање две врсте рибе, једна масна, једна посна.

Појели су више од пола лонца. Данило је са задовољством запалио цигарету. Потом је распремио сто. Михајло је обучен легао на кревет и дохватио књигу. Покушао је да се усредсреди, али није му ишло. Придигао се и погледао кроз прозор. У помрчини пред колибом белео се снег. И даље је падао, чинило се све јаче. Чуо се ветар.

— Једне године — почео је Данило причу — ја се таман развео, одведе ме Нинко у Чарнок, на шаране. Ударила нека киша, небо се са земљом саставило, шатор поплављен, логор пропао, шта ћемо, где ћемо, ми код неког Мартина, кубикаша, остарио човек, израубовао се од тешког рада, па се савио у кућицу крај Дунава, лови рибу и самује. Прими нас, видимо преко воље, највише је волео да сам са собом разговара, али се у простом свету намерници не одбијају, ми мало попили, осушили се и огладнели, хајде Мартине да нам чорбу правиш. И он, богами, оде до своје барке и донесе у кориту живе рибе, пристави воду и поче да кува. Да видиш како. Не чисти рибу, него је онако живу, у кључалу дунавску воду ставља у котлић. Најпре неколико балаваца и гргеча, да пусте слуз. Кад је вода бацила белу пену дода једног шарана килаша и исто толику деверику, тек онда нешто поврћа и соли, и на крају штуку двокилашицу, да жива јело промеша. Мислили смо блјутаво је, ко ће то јести. Тек да не одбијемо човеку гостопримство и Нинко и ја успемо по кашику, колико да пробамо. Врага, после се нисмо могли зауставити, сви су се укуси ту помешали и добро укували, до сунгте сласти. Мој Данило, каже ми Нинко, овакву нисам ни замишљао, а камоли пробао. У добром расположењу останемо код Мартина цео божији дан уместо само док не стане киша, и он се, сиромах, после јела и наше непосредности, једва некако развезао, био се спекао од самоће. Код њега и преспavamo. Сутра ујутру поведе нас Мартин на своје шаранско место, у неки забачени *дунавац*, после смо сами пробали да нађемо тај дунавац али нисмо умели. Место као из приче, пањеви, столетне врбе, дубока вода, шарани, ма шта шарани, грбаве грдосије, само што не полете. Али, ниједног нисмо ухватили. Тада се још пецало на бамбусове штапове, а за те шаране су наши штапови били палидрвца, скупа кинеска палидрвца. Удари шаран, кврц. Пуче први штап. Мислим, ништа страшно, нека фалинка. Хоћеш, врага. Удари шаран, кврц. Оде други штап. Један, два, три, немам више штапова. Код Нинка иста прича, само код њега још и танка струна, као да је паук плео, па му један штап некако претекао, али нема више ситног прибора. Седимо, снуждени, после сат-два у чамцу, а стари Мартин нас гледа, учинило ми се да му се брк смеје; лице клесано од хрпавог камена, а смеши се. У неко доба извади од са дна чамца *лесковак*, дебео ко рука, ми мислили *ишшица*, привеза за њу неки канап, шлеп би са њим могао да вежеш, на ковану удицу *нүлерицу* стави парче качамаковог *ваљка* довољно да сва тројица ручамо и бућ, у воду. Чини ми се да мамац ни дно није дотакао Мартин поче да се мота са шараном, повуци-потегни, извади рибетину од десетак кила, изјави да данас раде ситнији комади, одвеза се и кроз прашуму одвезе нас натраг у наш измузгављени логор. Даде нам оног шарана, ми њему нешто цигарета а Нинко и резервну копуљу из ранца и поздрависмо се. Пале и договор да се кроз недељу-две поново видимо, али ми, градски људи у пуној снази,

посао нас је чекао, нисмо тада имали времена и тај наш договор некако пропаде. Најесен, одемо у Чарнок, са новим штаповима и јачим прибором, сећам се да нас је у путу обојицу тресла грозница, нисмо могли ишчекати. Дођемо тамо, кућа замандаљена, Мартин умро. Тако ти је то било.

Михајло је, слушајући како Данило прича, полако тонуо у сан. Последње на шта је помислио пре него што се сасвим предао другој страни била је слика усталасане мочваре и та слика гутала је све друге слике, чинила их неважним и далеким. Спавао је чврсто. Пред зору га је пробудило Данилово хркање. Збацио је покривач и устао, полуодевен. Било је хладно, чак врло хладно. У лонцу са остацима рибље чорбе, који је остао на столу, преко ноћи се направила пихтија. Михајло се обукао, назуо чизме и подложио пећ. Пробудио се и Данило и одмах запалио цигарету. У оштром, охлађеном јутарњем ваздуху ширио се пријатан мирис дувана. Михајло је отворио врата колибе. У собу је нахрупила снежна белина. Преко ноћи је баш добро нападао, и падао је и даље. Падао је цео дан, *целог њог дана били су срећни*, остали су затворени у колиби, ложили ватру, сређивали рибарски прибор, спремали јело, довлачили нарамке дрва испод надстрешнице, пили чај, читали и причали. У ствари, само је Данило причао, углавном рибарске приче, он је знао гомилу рибарских прича и причао је увек исте приче на увек друкчији начин, Михајло је само слушао и с времена на време понешто упитао.

— Још пола године?

— Тако кажу, негде крајем идућег лета.

— Велики посао.

— Не питај. Направиће ново корито за реку и преусмерити је право у Дунав. Онда ће направити систем канала и потпуно регулисати подземне воде. Када то заврше, неће више бити ни великог ни малог језера, ни разлива, ни околних бара. Неко каже да ће отворити рудник лигнита, неко прича о вађењу тресета, неко о новом, великом пољопривредном добру. Ђаво ће знати ко је у праву, само знам да овде више никада неће бити рибе као што је некада било.

— И као што је сада има.

— Има, него шта. Али, не као некад. Што је најгоре, ни то неће задуго. А ни другде више неће бити рибе, јер је овај рит највеће природно мрестилиште десетинама километара округ.

— Шта да радимо, тако је како је.

— Ништа, и човек буде па прође. С тим могу да се помирим, али са оним што радимо околини, не могу никако. Шта ће остати онима који дођу после нас? А то је најосновнији ред, и у свакодневици и у великом времену, да оставиш онако како си затекао, како су ти други и старији од тебе оставили, ако већ не можеш нешто боље да учиниш. А ми, све што чинимо, чинимо нагоре. И чему онда да се надамо? Добру, нипошто. Него, да манемо ту причу, ако сутра осване ведро јутро, можда би могли мало до пањева, само да се обноћ вода не заледи. Чини ми се да ти највише волиш то место?

— То бар није тешко погодити.

— И мени је тамо добро. Само ми онај велики сом смета, већ десет година, чекај, биће дванаест, мој брајко, кад пре прође, дванаест година, откако се у те пањеве настанио и разјурује рибу. Сваке године потегнем га барем по једном, све ми покида, и сваке године све је већи и већи, улежала се свиња, ждере ли ждере.

— Не брини бригу, Данило, он сад спава, мртвим сном.

— Знам. А некако ми је опет драго, то што и даље има великих риба, за које нико не зна, осим мене. Да зна, не бој се, изловили би га за дванаест година дванаест пута, мрежом, бућкалом, струком, самицом, на струју ако не би могли друкчије. Сад су и струјом почели рибу да тамане.

— Ваљда ће се испадати.

— То се никад не зна. Први снег пада како он хоће, а не како како му се каже.

Вечерали су, подгрејану чорбу, још укуснију и гушћу него првог дана, потом при светлу гасне лампе одиграли партију шаха и рано легли. Ноћ је била дуга и Михајло, сасвим одморан, мислећи на сутрашњи дан дуго није могао да заспе. Можда би ипак требало да прихвати њен предлог, оне то боље знају, и дубље осећају од нас...

— Данило, спаваш ли?

— Не.

— Ни ја, нешто ми се разбио сан.

— Тако је то са нама. Пред риболов никада не могу да спавам, размишљам и о овоме и о ономе. Лети је лако, изађем у цик зоре и у девет, најкасније десет, вратим се да доспавам, па предвече, хајде поново на воду. Али зими, одужи се ноћ, никад да сване, а чим, једва некако, ишчекаш да забациш удице, већ је вече.

— Да, ипак, заспимо.

— И ја кажем.

— Па нека ти је лака ноћ.

— И теби.

Ујутру, било је ведро. Свуда унаоколо, изузимајући воду и велики зид шуме за њиховим лењима, распростирала се бела пустиња, свет је вратио давно изгубљену невиност. Михајло је до чамца направио уску пртину, метлом од прућа очистио снег са њега, унео потребне ствари и поново су се, као и првог дана, извезли на језеро које је због околног снега променило боју, постало је некако тамније, свеједно што се челична плавет неба издашно расипала по његовој површини. Место са потонулим пањевима било је ближе него извор, стигли су брзо и још брже забацили штапове, у кантици са водом било је још неколико живих црвенперки. Затим су појели понети доручак и пили млак чај, пријао им је.

— Када ми је Никач продао колубу, овде је била шума — причао је Данило. — У ствари, није ми продао колибу, поклонио ми је, био је стар, мало старији него ја данас, а ја сам му се само одужио, боже, какав је то човек био, на рану да га привијеш. Да, да, овде је била шума, стари храстов луг и једне године су га посекли, до последњег изданка, причали су да хоће да обнове растиње у целом атару. Али, велике машине и камиони за извлачење трупаца растресли су тресаву и она се про-

валила. Тако је настало ово језеро, дубоко, препуно пањева, рај за рибу, овде јој мреже ништа не могу.

Нису дуго чекали. Данило је прекинуо причу јер је шловак на једном од његових штапова мирно клизнуо у воду; већто и смирено старац је у чамца убацио штуку килашицу. Десетак минута потом ударила му је нова штука, изгледа нешто крупнија од прве, али никада нису сазна-ли колика је заиста била јер је после краће замарања прегризла струну. Михајло је гледао у своје шловке. После извесног времена променио је црвенперке на удицама, биле су изморене и једва су мицале шкргама. Оне које су већ биле на удици, прободених леђа, враћао је воду, дуго им је требало да оживе и да отпливају у дубину. Данило је, кроз један сат, поново ухватио штуку, мало мању од прве. — Три фргаља, таква риба ваља — рекао је. У канти са мамцима остала је само једна црвенперка, највећа од свих, Михајло се запитао како пије завршила у чорби. Извадио ју је промрзлим прстима из воде и рекао Данилу:

— Да забацим још ову, па да се полако спемамо.

— Не браним, имамо још времена.

Михајло је са једног штапа скинуо шловак, на крај струне везао олово, а на метар изнад олова и велику трокраку удицу, пробио једним краком црвенперку испод леђног пераја и спустио је на метар-два од чамца, олово је пропадало брзо, али дуго, вода је била дубока, после неколико секунди по руци је осетио како је ударило у пањ и склизнуло поред њега. Благо је затегао струну да црвенперку одигне од дна, знао је да у зимско доба и штука сиће у дубље слојеве воде и примири се, јер тада и ситна риба престане да се креће. Ако нека случајно наиђе штука је муњевито покупи из скровишта и полако се врати на легало.

Неколико минута затим уверио се да је у праву. Врх штапа нагло се савио према води, потом се струна олабавила, па опет затегла. Михајло је чекао тај тренутак, удахнуо је ваздух, једва се суспрегао да не повуче пре времена, избројао у себи до пет, за толико је имао снаге и стрпљења и онда тргнуо штап навише, борба је одмах почела. Штука је вукла према дну, али тамо више није могла јер је Михајло брзо намотао неколико метара струне; риба је ишла у страну, па навише, стално мењајући правац, у једном тренутку успостављена је божанствена равнотежа сила и тај је тренутак трајао целу вечност, био је то онај савршени склад између живота и смрти, тачка бескрајног прелаза.

— Богами — само је рекао Данило, сав предат призору.

Михајло једва да је дисао. Милиметар по милиметар привлачио је штуку, све док она пије, прободених чељусти, бесно искочила из воде и почела да витла целим телом, ударајући репом по површини. Застао им је дах, штука је била заиста велика, Данило је прихватио велики мередов и спустио га испред чамца.

— Само полако, окрени јој главу према нама.

Михајло је управо то учинио. Усмерио је штуку према Даниловом мередову. Обневидела, улетела је у њега. Данило је подигао мередов али се он, трулих нити, под теретом рибе покидао и штука је плу-снула натрад, у воду. Михајло је морао да отпусти доста струне и да тако ослаби силину њеног бега. Да невоља буде још већа струна је сада

пролазила кроз оквир мередова и Данило је, занет од страсти, једва успевао да маневрише њиме тако да се струна не мрси са остацима мреже или да се не крза, тарући дрво. Штука је знала да јој је то последња прилика и отимала се јаче него први пут. У неколико наврата Михајло је рибу примицао чамцу а она је узвраћала бекством; најзад се предала, Данило је дохватио куком, а Михајло му је помогао да је подигну у чамца. И чим су штуку превалили унутра оштећена струна је пукла.

— Да је била мања, сигурно би прегризла предвез. Ова је велика и има крупне зубе, па је струна запала између њих — рекао је Данило. — Није могла ни да је преструже ни да је прегризе. Тако, између седам и осам. Одавно нисмо ухватили овакву. Видим ја, биће од тебе нешто.

Михајло није могао било шта да каже. Био је узбуђен, и ознојен. Ипак ће јој препустити да сама одлучи, у тим годинама живот се више не може битно променити, мада она упорно мисли да може. Па нека има то дете, ако га заиста толико жели, он ће се већ некако прилагодити. Сада, пошто нису имали више мамаца, а улов био више него добар, дошло је време за повратак. Чекало их је извлачење чамца, распремање колибе, паковање ствари и пешачење до станице, кроз снег, пет километара, под теретом, најмање два сата. Било је подне и нису журили, у риболовну страст не спада само чекање да риба затрза, нити само њено извлачење, него и уживање у ловини. А страст је најјача пред сам одлазак са воде. Веслали су полако и осматрали околину, знали су сваки њен детаљ, ту су долазили годинама, посвећени лудилу, ћутању и гледању у воду ...

Када се, предноћ, стојећи у снегу на ивици велике шуме, Михајло окренуо да још једном осмотри мочвару и колибу коју никада неће наследити, знао је да му је то последњи пут. У ранцу, на леђима, носио је велику штуку, највећу коју је до тада уловио. Данило је корачао за њим, користећи његову пргину, и нешто сам себи говорио, у браду. После пуна два сата хода по дубоком целцу стигли су до железничке станице чија светла су издалека сабласно светлела у тами. Стари отправник возова само је зинуо од запрепашћења када му је Михајло, са врха ранца, показао велику, искежену рибљу главу. Вечерњи воз на срећу није каснио, био је готово празан. Кондуктер је ушао одмах по поласку, прегледао им карте, прстима у знак поздрава додирнуо руб капе и окренуо се. Имао је кратко ошишан, овалан потиљак, толико савршено округло да је Михајло пожелео да га звекне по тинтари. Потом су утонули у слатки, клопарави дремеж. Тамо, у граду, Михајла је чекао његов живот који никада до краја није разумео.